

Postgroei: een nieuw economisch model dat lokaal duurzaam gedrag stimuleert

door Rob van der Rijt

~ inhoud

1. tijd voor een nieuw verhaal
2. wat is het kernprobleem?
3. het tijdperk van kwalitatieve groei
4. toepassing
5. vragen en discussie

1

Tijd voor een nieuw verhaal

~ profielschets nieuwe verhaal

veel meer
waardengedreven

sociaal

wetenschappelijk
gefundeerd

realistisch en
implementeerbaar

~ ideeën uit 11 politieke partijen

2

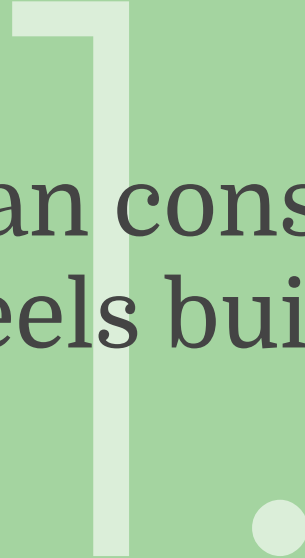

wat is het kernprobleem?

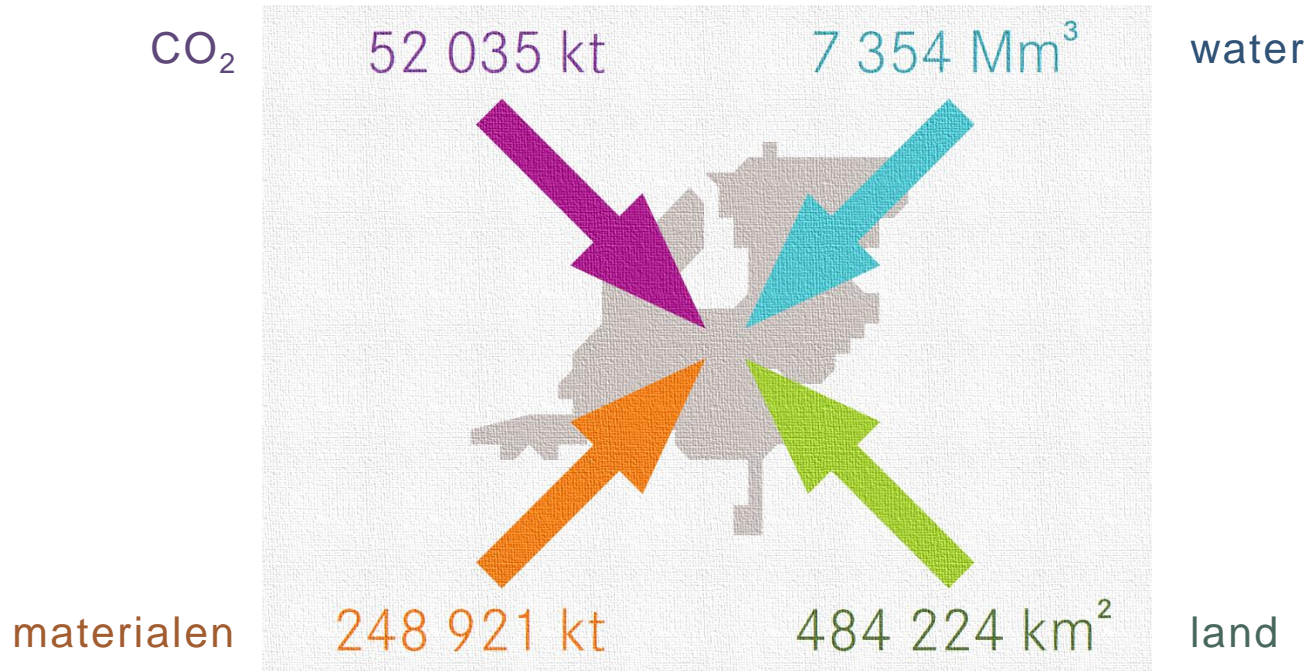

het kernprobleem

de impact van consumptie blijft
grotendeels buiten beeld

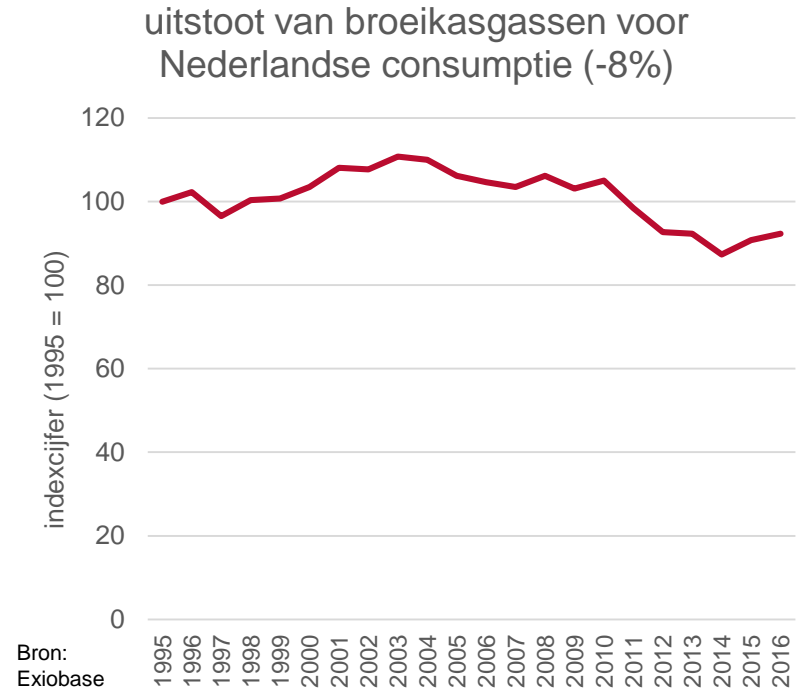
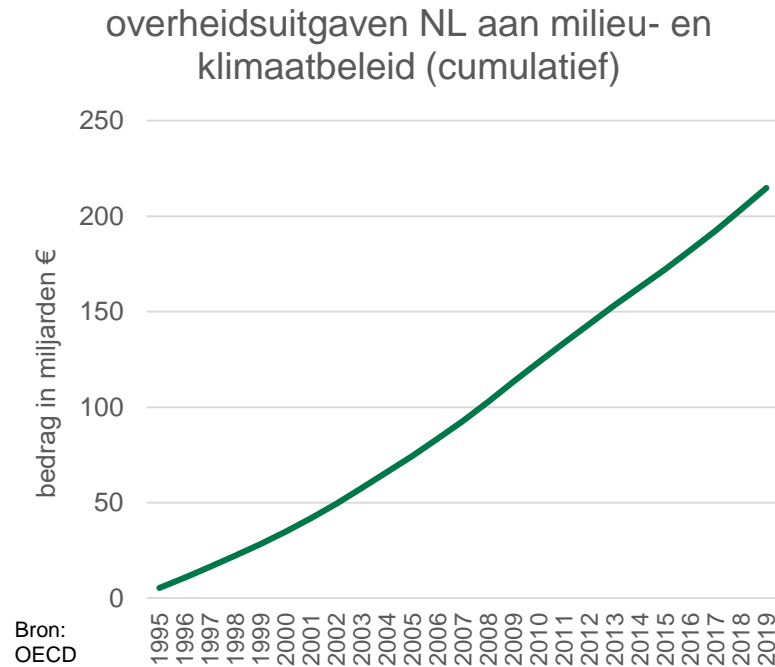

~ Nederland: netto importeur van uitputting

bron: www.exiobase.eu

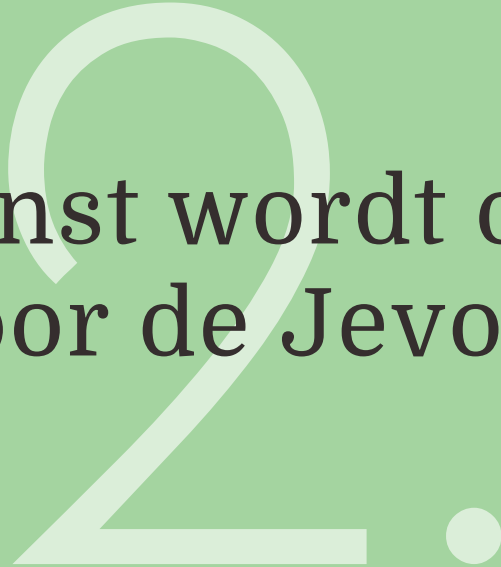
~ het resultaat: teleurstellend...

het kernprobleem

milieuwinst wordt ongedaan
gemaakt door de Jevons-paradox

~ let op de Jevons-paradox!

- ~ ontdekt door William Stanley Jevons:
 - kolenreserves raakten op
 - kolen efficiënter verbruiken
 - kolenreserves raken nog sneller op
- ~ hoe kan dat?!
 - de verbruikskosten dalen
 - dat jaagt de consumptie aan
 - per saldo een hoger verbruik
- ~ de paradox geldt ook voor milieu- en klimaatbeleid

~ Jevons-paradox is dé doorbraak-*killer*

productiekant:

consumptiekant:

- ~ omzetmaximalisatieprikkel blijft
 - ~ milieuwinst per product
 - ~ financiële besparing
- 30-100% (gem. 55%)
van de milieuwinst
gaat zo verloren**
- ~ consumptieprikkel blijft
 - ~ verspilling blijft het goedkoopste
 - ~ meer middelen voor consumptie

~ de Jevons-paradox in de praktijk

Volkswagen Keve 1950
4 meter lang
748 kilo
7,5 liter op 100 km

Volkswagen Golf 1995
4,2 meter lang
1156 kilo
7,5 liter op 100 km

Volkswagen Tiguan 2022
4,5 meter lang
1590 kilo
7,5 liter op 100 km

conclusie: efficiënter verbruik is 100% benut voor een veel grotere auto (méér auto)

het kernprobleem

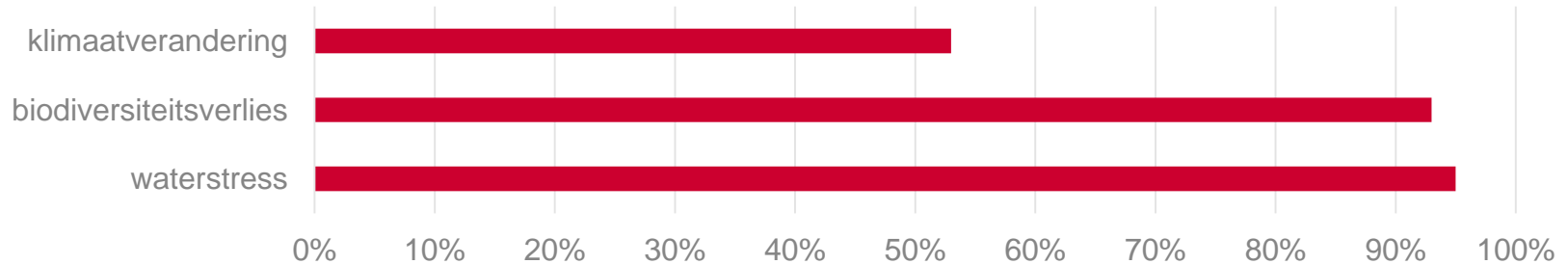
we zitten vast in
een carbon tunnel

~ we verergeren andere milieucrises

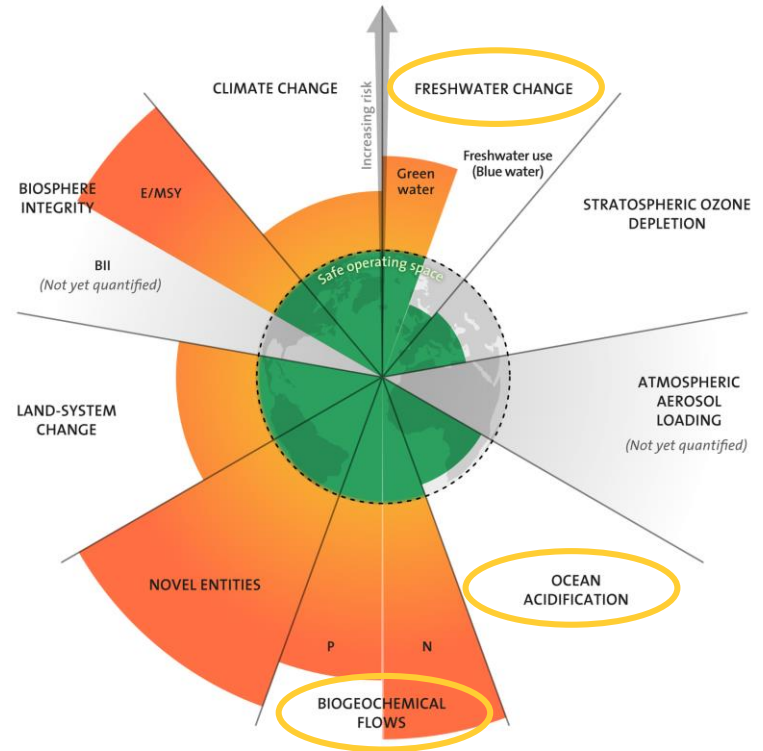
- ~ alle inspanningen richten zich op CO₂-reductie (zgn. 'carbon tunnel')
- ~ dit leidt tot een toename van het materiaal- en waterverbruik
- ~ materiaal- en landgebruik zijn hoofdoorzaak van biodiversiteitsverlies, waterstress, toxiciteit: net zo desastreus voor (menselijk) leven op aarde

bijdrage van materiaal- en landgebruik aan milieucrises

~ de vitale functie van water bedreigd

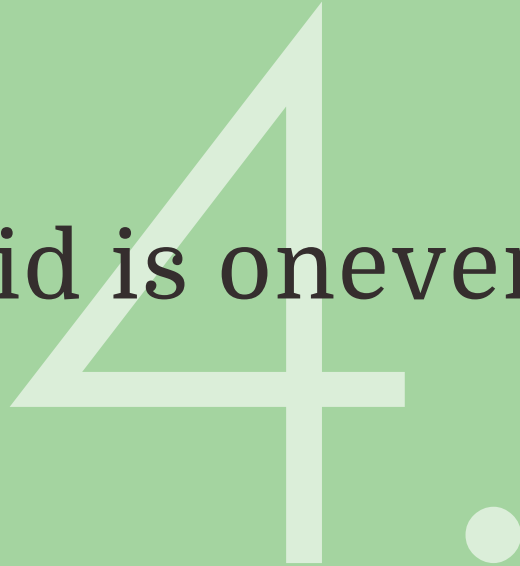
- ~ de planetaire grens voor toxische stoffen (in o.a. water) is fors overschreden; de grens voor 'groen water' (neerslag, verdamping, bodemvochtigheid) is ook overschreden; de grens van oceaanverzuring bijna
- ~ in grote delen van de wereld, sinds kort ook in Nederland, is waterstress een groot probleem

het kernprobleem

het beleid is onevenwichtig

~ de huidige beleidsfocus is te smal

huidige beleidsfocus:

binnenlandse CO₂-uitstoot

we vergeten te adresseren:

(Jevons paradox)

milieu-impact door consumptiegroei

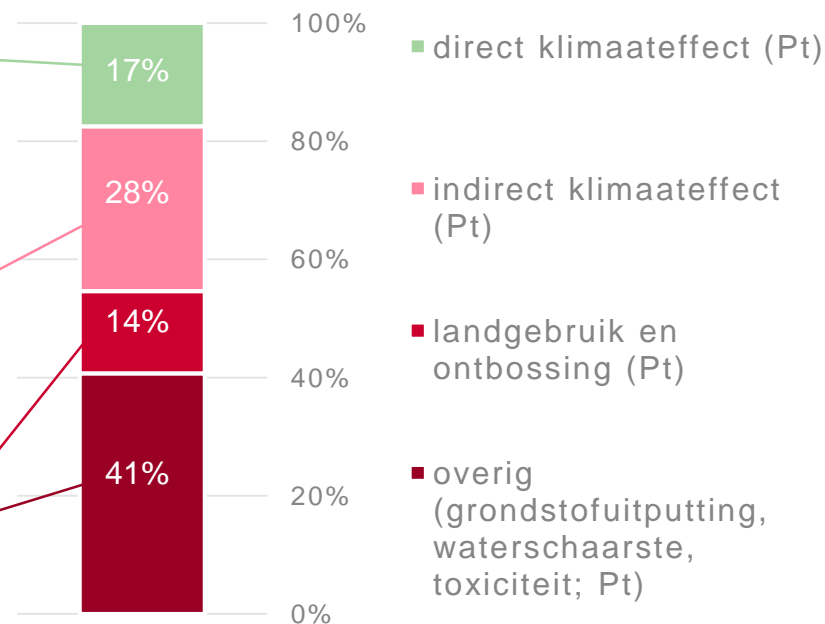
(import)

milieu-impact in het buitenland

(carbon tunnel)

milieu-impact door land-, materiaal-, watergebruik

orde van grootte milieu-effecten:

bron: CE Delft 2020, o.b.v. ReCiPe model (RIVM e.a. 2016).

~ beleid richt zich m.n. op productie

productiekant:

EU: CO₂-rechten industrie & energie
hoogste CO₂-prijs ter wereld

NL: klimaatfonds, CO₂-heffing voor
industrie

consumptiekant:

nauwelijks beleid!
(N.B. we importeren een groot
deel van onze klimaatimpact –
via consumptie)

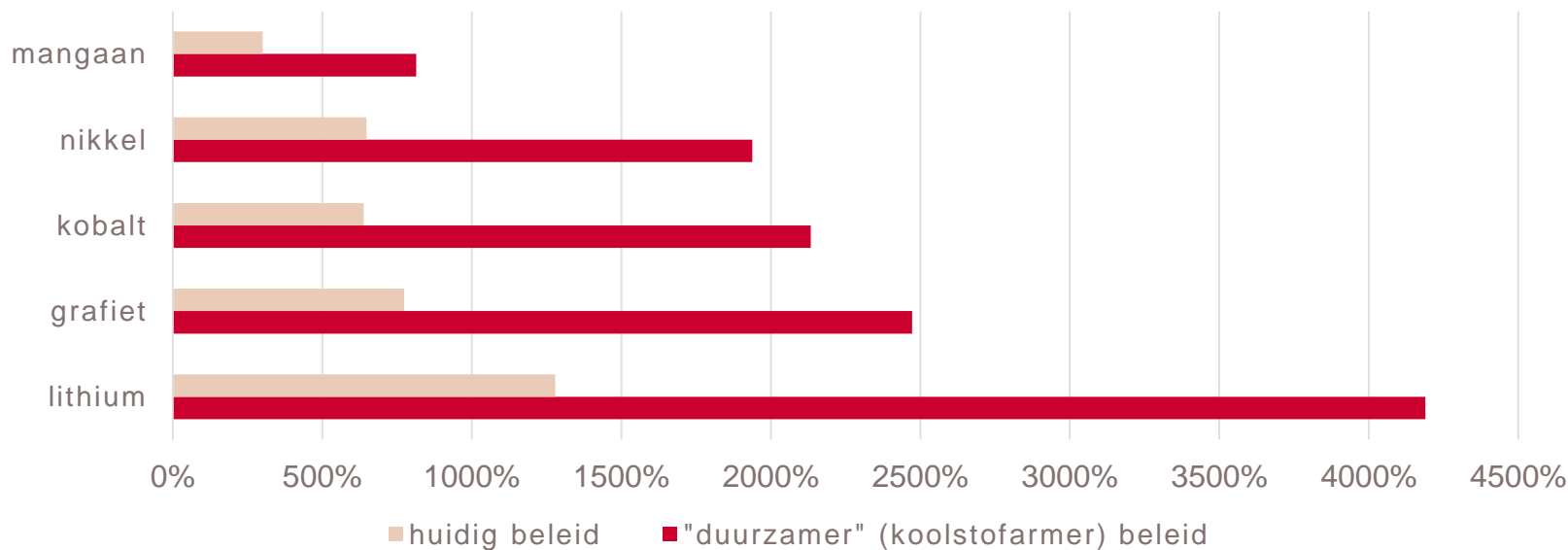

het kernprobleem

er is geen haalbare
grondstoffenstrategie

~ materiaalvraag gaat door het dak...

groei van grondstoffenvraag door energietransitie (2020-2040)

bron: IEA (2021)

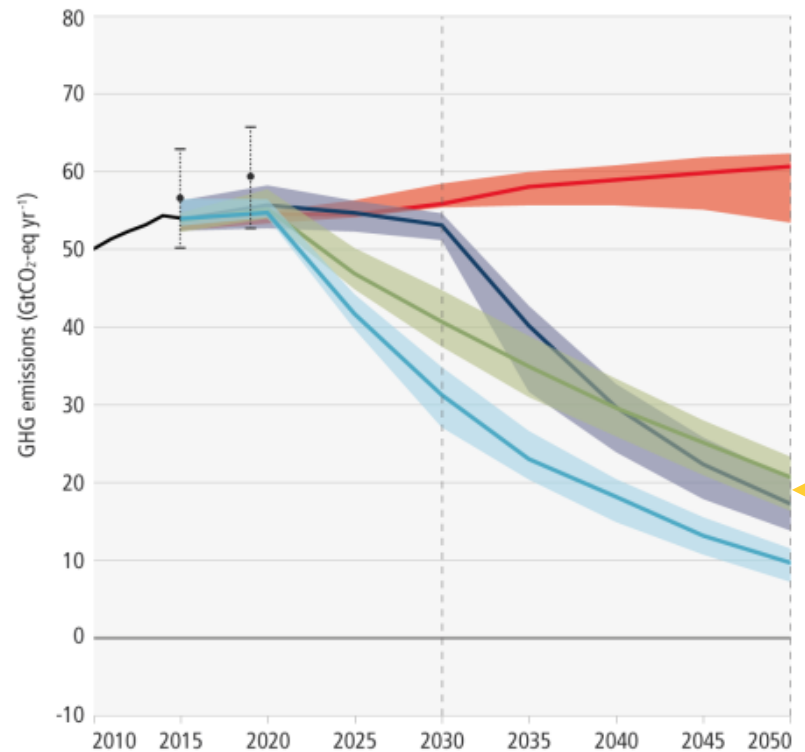

het kernprobleem

er worden onverantwoorde
aannames gemaakt over 'netto nul'

de tijd dringt...

- ~ voor 1,5 °C zijn we al te laat...
- ~ voor 2 °C: uiterlijk 2025 wereldwijd de curve ombuigen
- ~ maar: een groenegroeiscenario vergt onrealistische aannames over CO₂-afvang, wat (te)veel land en materialen kost
- ~ wetenschappers in *Nature*: 'urgent need for postgrowth climate mitigation scenarios'

Modelled pathways:

- █ Trend from implemented policies
- █ Limit warming to 2°C (>67%) or return warming to 1.5°C (>50%) after a high overshoot, NDCs until 2030
- █ Limit warming to 2°C (>67%)
- █ Limit warming to 1.5°C (>50%) with no or limited overshoot

het kernprobleem

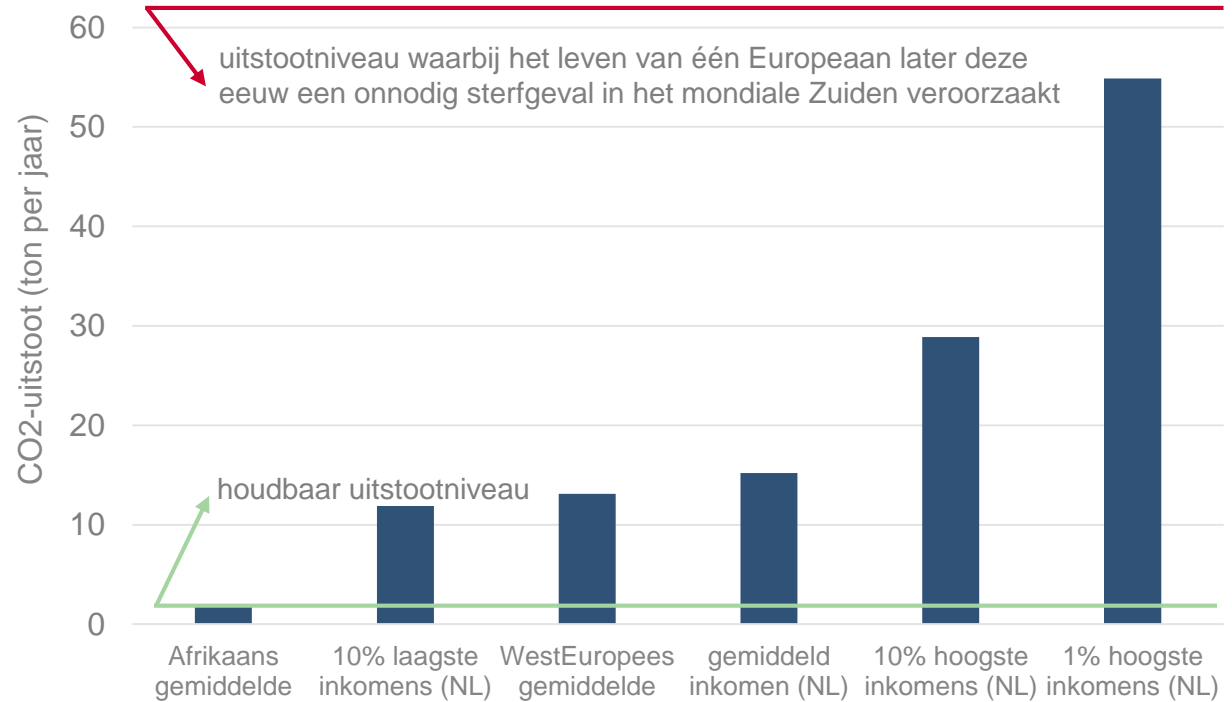
7
beleid houdt onvoldoende rekening
met klimaatongelijkheid

~ meervoudige klimaatongelijkheid

~ ongelijkheid
tussen
landen

~ ongelijkheid
binnen
Nederland

het kernprobleem

conclusie

~ het huidige beleid werkt niet

1. impact van Nederlandse consumptie is verplaatst naar buitenland
2. er is nauwelijks beleid gericht op consumptiekant van economie
3. (consumptie)groei maakt vergroening telkens ongedaan
4. er worden onverantwoorde aannames gemaakt over 'netto nul'
5. we vergeten andere, minstens zo urgente milieucrises
6. er is geen haalbare grondstoffenstrategie
7. het beleid houdt onvoldoende rekening met klimaatongelijkheid

~ topwetenschap: 'kies ander beleid!'

THE LANCET

3

H het tijdperk van kwalitatieve groei

~ ruimte voor andere doelen

kwantitatieve groei
(consumptie- en bbp-groei)

sociale
groei

kwalitatieve groei (groei
kwaliteit van leven)

culturele
groei

groei van de biodiversiteit

persoonlijke groei

~ naar een evenwichtig beleid

productiekant:

- ~ CO₂-rechten
- ~ klimaatfonds
- ~ groene industriepolitiek

consumptiekant:

- ~ eerlijke heffing op consumptie
- ~ lagere belasting op arbeid
- ~ ondersteunende maatregelen

~ wat betekent dat concreet?

belastingverschuiving van arbeid naar consumptie

- inkomensneutraal voor 90% laagste inkomens
- waar mogelijk een progressieve heffing op consumptie

klimaatdividend 25% laagste inkomens

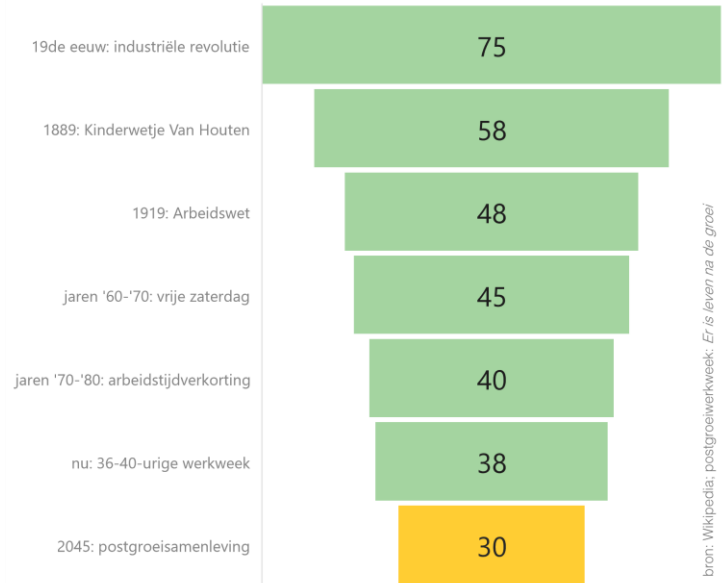
- zodat iedereen duurzame spullen kan aanschaffen
- gefinancierd uit kernmaatregel en eerlijke vermogensbelasting

versterken bestaanszekerheid

- basisbanen
- basiszorg
- basishuisvesting

arbeidstijdverkorting (voorkomt Jevons paradox) →

ontwikkeling aantal werkuren per week in Nederland, in het verleden, heden en in een mogelijke toekomst

~ waarmee maakt u het verschil? (1)

durf te kiezen en streef selectieve groei na

- welke groei willen we faciliteren? → de groei van circulaire koplopers, maar niet grijze groei of consumptiegroei

zorg voor organisatorische slagkracht

- een bestuurlijke trekker met een eigen budget en eigen ambtenaren

leg de lat waar mogelijk hoger door te normeren en beprijzen

- decentrale overheden hebben een doorslaggevende rol bij bouw, ruimtelijke ordening, omgevingsvergunningen, groenvoorziening, mobiliteit, RES en afval
- gebruik die rol om op elk van deze terreinen circulaire productie en consumptiebepijking de norm te maken
- bijv. deelmobiliteit en fiets de norm in nieuwe wijken, reclamebepijking openbare ruimte op fossiele industrie (Zwolle, Enschede) en vlees (Utrecht, Haarlem).

~ waarmee maakt u het verschil? (2)

beperk en verduurzaam de overheidsconsumptie

- publieke bestedingen zijn een aanzienlijk deel van de finale bestedingen
- denk na over consumptiekeuzes alsof de overheid uw eigen huishouden is
- zet de inkoopmacht van de overheid strategisch in
- voorbeeld: SROI (ontwikkeld in Rotterdam, nu gebruik bij veel gemeenten)

neem de regie om circulaire doorbraken te forceren

- zonder regie door de overheid komen doorbraken in het bedrijfsleven die gecoördineerde investeringen vergen niet tot stand (marktfalen)
- vorm circulaire clusters en gebruik publieke investeringen in gezamenlijk infrastructuur als smeerolie om private investeringen te stimuleren
- voorbeeld: waterrotonde Gelderse papierindustrie

~ waarmee maakt u het verschil? (3)

schep voorwaarden voor een coöperatieve samenleving

- delen, repareren en een lange levensduur zijn de meest effectieve manieren om de totale milieu-impact te verlagen; denk aan spullen en mobiliteit
- de overheid kan voorwaarden scheppen voor delen en repareren, m.n. bij wijkaanpak: wijkdepots, deelinfrastructuur, openbaar vervoer en wijkcentra

zorg ervoor dat de transitie sociaal is

- (ervaren) klimaatongelijkheid is funest voor het draagvlak voor de transitie
- milieuheffingen zijn vaak degressief, milieusubsidies gaan vooral naar huishoudens met hoge inkomens
- reserveer een deel van de subsidies voor een klimaatrechtvaardigheidsfonds, om duurzaamheidsprojecten voor mensen met lagere inkomens te financieren
- voorbeeld: gemeente Utrecht verduurzaamt woningen met laagste energielabels

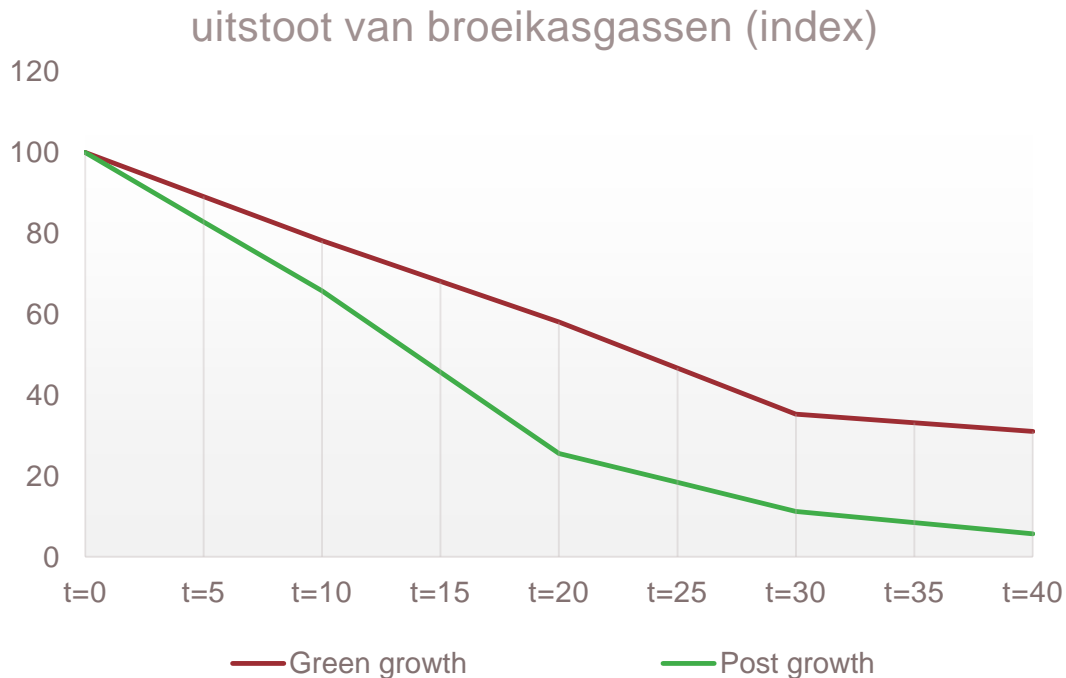
het grote verhaal

slotsom

~ postgroei is beter voor het klimaat

38%
cumulatief
verschil

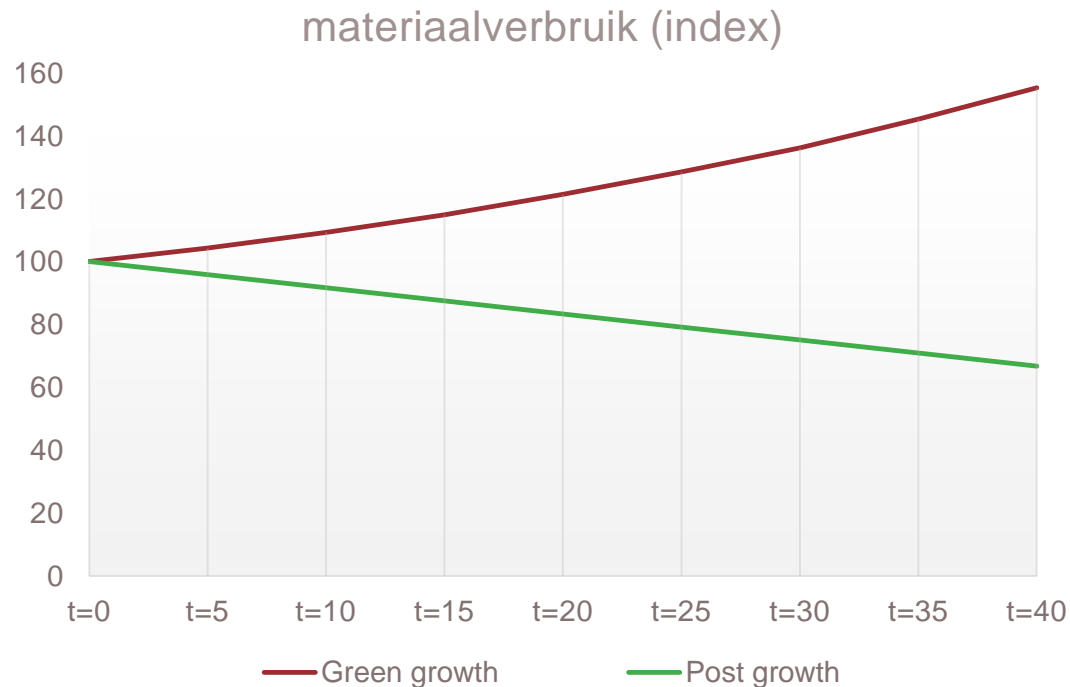
(schatting op basis van drie economy-in-environment modellen)

~ postgroei is beter voor biodiversiteit

32%
cumulatief
verschil

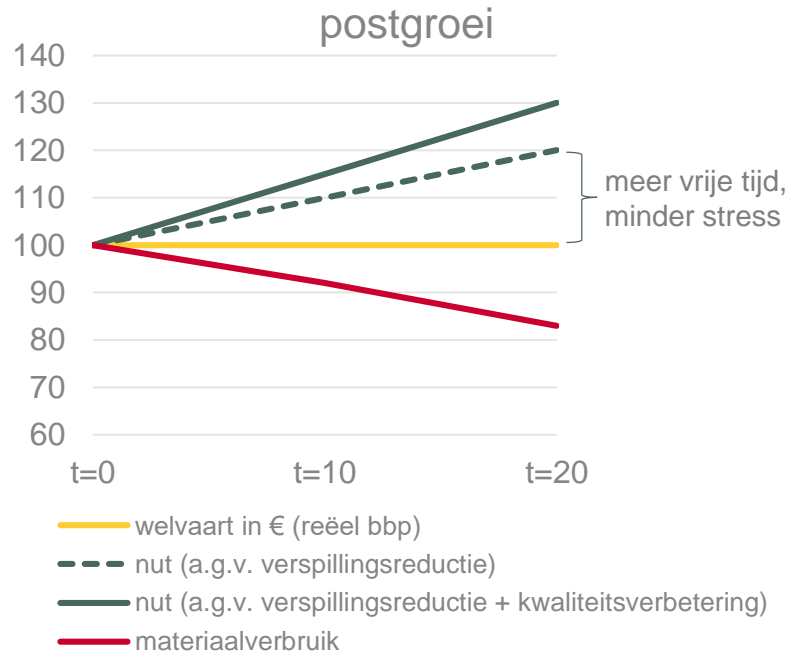
(schatting op basis van Global Material Resources Outlook 2060; OECD 2019)

~ postgroei is beter voor levensgeluk

20%
meer
vrije tijd

(schatting op basis van drie economy-in-environment modellen)

bedankt voor jullie aandacht!

vragen?